

АФГАНІСТАН БАЛІЦЬ У ДУШЫ МАЁЙ МЕРАПРЫЕМСТВА ДА ДНЯ ПАМЯЦІ ВОІНАЎ-ІНТЭРНАЦЫЯНАЛІСТАЎ (X – XI КЛАСЫ)

Мэта: фарміраванне грамадзянскасці і патрыятызму.

Задачы: абагульніць, замацаваць і сістэматызаваць веды пра падзеі ў Афганістане; акцэнтаваць увагу на неабходнасці захавання памяці пра “забытую вайну” і павагі да яе ветэранаў; садзейнічаць выхаванню індывідуальнай і калектыўнай культуры вучэбнай дзейнасці, пачуцця патрыятызму, павагі да герояў.

Міжпрадметныя сувязі: гісторыя Беларусі, геаграфія, беларуская літаратура.

Абсталёванне: геаграфічны атлас (палітычная карта свету XX ст., фізічная карта свету), карткі з заданнямі, ліст паперы, “капсула часу”, ілюстрацыі ваеннай тэматыкі.

ХОД МЕРАПРЫЕМСТВА

• *Уступнае слова настаўніка.*

Настаўнік. Гутарка будзе прысвечана надзвычай важнай тэме. Паспрабуйце вызначыць яе, выканаўшы заданне, што знаходзіцца ў кожнага з вас на сталае (гл. дадатак).

• *Крыжаванка.*

Вучні ў парах разгадваюць крыжаванку, потым разам з настаўнікам правяраюць і вызначаюць ключавое слова.

Настаўнік. Якое ключавое слова крыжаванкі? (*Адказы вучняў.*) Чаму Афганістан? (*Настаўнік толькі выслухоўвае меркаванні, не выпраўляе памылкі, калі яны ёсць.*) Разам паспрабуем высветліць, хто мае рацыю. Тэма: “Афганістан баліць у маёй душы”.

• *Праца ў групах.*

На кожным сталае знаходзяцца заданні (гл. дадатак), якія выконваюцца ў парах (5 – 10 хвілін).

Настаўнік. Пачнём мы працу з верша, які падрыхтавала для нас група 1.

Вучні групы 1 выразна чытаюць верш. Калектыўнае абмеркаванне.

Настаўнік. У далёкім 1979 г. пачаліся падзеі, звязаныя амаль з 10-гадовай прысутнасцю савецкіх войск на тэрыторыі Афганістана, яны з’яўляюцца найбольш трагічнай і разам з тым гераічнай старонкай у навейшай айчыннай ваеннай гісторыі. Яны і сёння прыцягваюць увагу як спецыялістаў, ваенных прафесіяналаў, так і самых шырокіх колаў грамадства. І гэта невыпадкова. Гэтая вайна стала першым выпадкам у пасляваенных гады, калі вялікі кантынгент савецкіх войск на працягу доўгага часу ўдзельнічаў у лакальных баявых дзеяннях за межамі Радзімы.

Гэтая тэма доўга заставалася пад грыфам “сакрэтна”, але прыйшла пара разабрацца ў падзеях таго складанага часу, зразумець, чаму і навошта мы апынуліся ў далёкай “сяброўскай” краіне, а таксама ўшанаваць памяць тых, хто загінуў пад афганскім небам, тых, хто не пабаяўся аддаць самае дарагое – жыццё – за “вернасць прысязе” і “выкананне інтэрнацыянальнага абавязку”. Звернемся да карты.

Паведамленні груп 2 і 3. Вучні паказваюць на палітычнай карце свету СССР і Афганістан, абазначаюць межы і суседзяў кожнай краіны, адзначаюць геаграфічныя асаблівасці: клімат, карысныя выкапні. Вучні параўноўваюць эканоміка-геаграфічнае палажэнне краін і робяць высновы пра магчымыя прычыны вайны.

Настаўнік. Былі як ваенна-стратэгічныя, так і ідэалагічныя прычыны, але непасрэдна да вайны прывёў так званы “афганскі крызіс 1970-х гадоў”. Што маецца на ўвазе, нам раскажа наступная група.

Паведамленне групы 4, калектыўна вызначаюцца і абмяркоўваюцца прычыны вайны.

Настаўнік. У Савецкім Саюзе Афганістану стала аддавацца павышаная ўвага. Пры Палітбюро пад старшынствам міністра замежных спраў СССР Андрэя Грамыкі была створана спецыяльная камісія. Камуністычны ўрад СССР хацеў хутка ператварыць Афганістан у сучасную сацыялістычную дзяржаву. Але на гэтым, як вы разумееце, справа не скончылася...

Паведамленне групы 5, настаўнік звяртае ўвагу на ацэнку падзей у Афганістане ЗША і краінамі Захаду. Выслухоўваюцца меркаванні вучняў наконт справядлівасці такой ацэнкі.

Настаўнік. Абмежаванаму кантынгенту савецкіх войск (АКСВ) і ўрадавым войскам Афганістана супрацьстаялі буйныя сілы ўзброенай апазіцыі – Ісламская партыя Афганістана, Ісламскае таварыства Афганістана, Ісламскі саюз вызвалення Афганістана і Рух ісламскай рэвалюцыі Афганістана (Дзіра), – агульная колькасць якой у розныя гады складала ад 47 да 173 тыс. чалавек. Баявыя дзеянні маджахедаў вялі звычайна невялікімі групамі – 20 – 50 чалавек, для вырашэння больш складаных задач групы аб’ядноўваліся ў атрады па 150 – 200 чалавек і больш.

У аснове вядзення ўзброенай барацьбы ляжалі формы і метады партызанскай вайны. Апазіцыянеры, як правіла, пазбягалі прамых

сутыкненняў з урадавымі і савецкімі войскамі – яны абстрэльвалі ваенныя гарнізоны, вартавыя заставы і пасты аховы, населеныя пункты, нападлі на дробныя афганскія гарнізоны, рабілі засады на дарогах, шырока выкарыстоўвалі супрацьтранспартныя і супрацьпяхотныя міны, дыверсійна-тэрарыстычныя акцыі і інш. Характэрная форма дзеянняў – працяглыя блокады адміністрацыйна-палітычных цэнтраў (напрыклад, Джэлалабада, Кандагара і інш.).

Знаходжанне савецкіх войск у Афганістане і іх баявая дзейнасць таксама мелі розны характар.

Паведамленне групы 6.

Настаўнік. Не абышло афганскае пытанне і Беларусь. Як вы думаеце, колькі беларусаў удзельнічала ў вайне? (*Адказы вучняў.*) Не раз і не два “чорны цюльпан”^{*} прылятаў на Беларусь: праз афганскую “аперацыю” прайшло больш за 32 тысячы беларусаў: 711 хлопцаў склалі на чужыне галовы, а яшчэ 40 памерлі ад ран і хвароб, атрыманых у баях, больш за 2 тысячы атрымалі раненні, 870 байцоў вярнуліся з вайны інвалідамі, 12 да гэтага часу лічацца зніклымі без вестак. І самая, бадай, жудасная лічба – каля 9,5 тысяч “афганцаў” памерла ўжо ў мірны час.

Званнямі Героя Савецкага Саюза – найвышэйшай узнагародай СССР – уганараваны Іван Пятровіч Барсукоў (ураджэнец Брэста), Васіль Васільевіч Піменаў (ураджэнец Віцебска), Андрэй Аляксандравіч Мельнікаў (ураджэнец Магілёва), Васіль Васільевіч Шчарбакоў (Полацкі раён Віцебскай вобл.), выхаванцы Беларускай ваеннай акругі Яўген Іванавіч Зельнякоў і Фёдар Іванавіч Пугачоў.

У Афганістане ваявалі віцебскія дэсантнікі. За праяўленыя мужнасць і гераізм сем гвардзейцаў Віцебскай дывізіі ўганараваны званнямі Герояў Савецкага Саюза: Міраненка Аляксандр Рыгоровіч (пасмяротна), Чэпik Мікалай Пятровіч (пасмяротна), Задарожны Уладзімір Уладзіміравіч (пасмяротна), Каравін Аляксандр Уладзіміравіч (пасмяротна), Салуянаў Аляксандр Пятровіч, Слюсар Альберт Еўдакімавіч, Грачоў Павел Сяргеевіч.

103-я гвардзейская Чырванасцяжная, ордэна Кутузава II ступені паветрана-дэсантная дывізія з Віцебска першай увайшла ў Афганістан і апошняй выйшла. На яе былі ўскладзены важныя задачы не толькі па ахове Кабула і яго ваколіц, але і па забеспячэнні аховы і бяспекі стратэгічных аб’ектаў на ўсёй тэрыторыі, што пацвярджае высокі баявы ўзровень падрыхтоўкі дэсанту.

Паведамленні вучняў групы 7.

Настаўнік. Мы толькі паспрабавалі ўявіць, што на той вайне адчувалі нашы салдаты. У родных і блізкіх людзей захаваліся лісты, у якіх надзеі і мары салдат, іх хваляванні і прадчуванні. Зразумела, пра многае пісаць было нельга, давайце паспрабуем прачытаць паміж радкоў....

Паведамленне групы 8. Калектыўнае абмеркаванне.

Настаўнік. Пра подзвігі нашых землякоў напісана нямала, але “белыя плямы”, на жаль, усё ж застаюцца. Да прыкладу, мала каму вядома гісторыя ўраджэнца Мінска Аляксандра Аболіка, да вяртання на радзіму яму заставаўся ўсяго два месяцы. У студзені 1984 г. рота, дзе служыў Аляксандр, трапіла ў засаду (колькасць праціўніка складала 500 чалавек). Падчас прарыву акружэння радавы Аболік знаходзіўся ў групе прыкрыцця. Уся група прыкрыцця – 14 чалавек – была знішчана.

Мікалай Коблікаў добраахвотнікам быў накіраваны ў Афганістан, удзельнічаў у шасці баявых аперацыях. 14 красавіка 1985 года яго група дэсантнікаў трапіла ў акружэнне, выхад з якога быў адзін – прайсці праз міннае поле. Мікалай пайшоў першым, і гэта каштавала яму жыцця. Ён памёр у кабульскім шпіталі ад ран, атрыманых пры выбуху міны.

“Тут кажуць, што той не мужчына, хто не павае за сваё жыццё, – пісаў родным Мікалай Кузьміцкі, – і што рабіць, калі час для такой службы выбраў нас... Многія хлопцы, якім 20 – 21, сыходзяць адсюль сівымі...”

Скалечаныя выбухамі, прашытыя кулямётнымі чэргамі, згарэлыя ў “брані” – так заканчвалі жыццё хлопчкі, што не паспелі дажыць і да дваццаці. Пра жыццё і смерць іх вядома мала... Як вы лічыце, як трэба было сустракаць тых, хто вярнуўся? (*Адказы вучняў.*) А як жа іх сустрэлі?

Паведамленні групы 9.

Настаўнік. Ці ёсць сярод вашых родных і блізкіх або знаёмых тыя, хто ваяваў у Афганістане? Ці распавядалі яны вам пра вайну? Калі расказвалі, то што? Як вы лічыце, чаму яны раскажваюць няшмат? (*Адказы вучняў.*) Не ведаю як вам, а мне час ад часу хочацца вярнуцца хоць на імгненне ў мінулае і папярэдзіць людзей пра падзеі і іх наступствы.

Паведамленне групы 10. Настаўнік і вучні слухаюць ліст, пры неабходнасці дапаўняюць.

Настаўнік. На жаль, гісторыя не мае ўмоўнага ладу і час нельга вярнуць. У нашай краіне ніхто не забыты. Героі нашай зямлі ва ўсе часы былі і застануцца ў памяці народнай. “Горыч страт не пакідае сэрца. Сотні беларусаў не вярнуліся з Афганістана. Мы схіляем галаву перад светлай памяццю землякоў і ніколі не дазволім прынізіць

^{*} “Чорны цюльпан” – неафіцыйная назва самалёта Ан-12, што перавозіў целы загінулых савецкіх вайскоўцаў (Груз 200) падчас Афганскай вайны (1979 – 1989).

значнасць іх гераічнага служэння свайму народу”, – сказаў Аляксандр Рыгоравіч Лукашэнка ў звароце да ветэранаў вайны ў Афганістане. “Воіны-інтэрнацыяналісты – патрыёты, пераемнікі ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, верныя высокім ідэалам, моцныя духам людзі – у мірнай і ратнай працы дэманструюць прыхільнасць дабру і справядлівасці, прынцыповую жыццёвую пазіцыю”, – адзначыў кіраўнік дзяржавы.

15 лютага воіны-інтэрнацыяналісты ў гонар загінулых таварышаў ускладаюць вянкi і кветкі на востраве Мужнасці і Смутку. Ва ўсіх злучэннях і воінскіх часцях унутраных войскаў ушаноўваюць удзельнікаў баявых дзеянняў, адбываюцца творчыя вечарыны, гучаць літаратурна-музычныя кампазіцыі, прысвечаныя гэтай падзеі. Маці-Радзіма схіляе галаву перад памяццю тых, хто загінуў, смуткуе разам з іх блізкімі, роднымі, сябрамі...

• Хвіліна маўчання.

Настаўнік. Паспрабуем разам напісаць яшчэ адзін ліст, але не ў мінулае, а ў будучыню са спадзяваннямі і пажаданнямі мірнага і шчаслівага жыцця.

Кожны вучань па чарзе запісвае адзін сказ-пажаданне і перадае наступнаму. Настаўнік апошнім запісвае сказ і зачытвае пажаданне, потым скручвае яго і апускае ў “капсулу часу”.

ДАДАТАК

1.	В	А	Й	Н	А									
					Ф	Р	О	Н	Т					
						Г	А	Р	А					
					П	А	Ў	Н	А	Л	Е	Ц	Ц	Е
5.	Б	Р	Э	Ж	Н	Е	Ў							
					В	І	Ц	Е	Б	С	К			
					С	М	Е	Р	Ц	Ь				
					Б	Р	Э	С	Т					
					Г	А	Р	Б	А	Ч	О	Ў		
10.	Ц	Ю	Л	Ь	П	А	Н							

1. Адкрытая ўзброеная барацьба паміж дзяржавамі, народамі, плямёнамі або грамадскімі класамі.

2. Звернуты да непрыяцеля край баявога размяшчэння войск або асобнай вайсковай адзінкі.

3. Форма рэльефу, ізаляванае рэзкае ўзняцце мясцовасці з выяўленымі схіламі і падножжам.

4. Узрост, калі чалавек дасягае фізічнай і духоўнай сталасці і атрымлівае грамадзянскія правы.

5. Генеральны сакратар ЦК КПСС з 1964 да 1982 г.

6. Горад на паўночным усходзе Беларусі.

7. Спыненне жыццядзейнасці, гібель арганізма; спыненне біялагічнага абмену рэчываў у арганізме або ў яго частцы.

8. Генеральны сакратар ЦК КПСС з 1985 да 1990 г., першы і адзіны прэзідэнт СССР.

9. Горад на паўднёвым захадзе Беларусі.

10. Шматгадовая травяністая цыбульная расліна сямейства лілейных з буйнымі кветкамі рознай формы і афарбоўкі.

Група 1.

Заданне. Падрыхтуйце выразнае чытанне верша.

Афганец

Тры месяцы вучэбкі
 ў Фергане...
 Я і не думаў, што ўжо заўтра
 маме
 Пачну складаць свой ліст,
 найшчыры самы,
 З афганскага злавеснага
 Баграма.
 Мой ліст не на паперы –
 ў сэрцы ён.
 Бо ведаць ёй, адзінай,
 непатрэбна
 Пра дальні расстраляны
 ўвесь кардон,
 Пра “чорныя цюльпаны”
 ў пыльным небе.
 Салдацкую пякучую слязу,
 Прывычную каманду:
 “Рота! К бою!”
 Густую вінаградную лазу –
 Зялёнкай што празвалі
 між сабою...
 Пра маджахедаў-духаў,
 шураві,
 Пра “Сцінгеры” і Ан-12
 смелы.
 Дурманна-саладжавы
 пах крыві
 Ахвяраў мне вайны
 незразумелай...
 Я напішу пра службу
 за ракой,
 Пра аксаміт паўднёвага загару,
 Што службай задаволены
 такой,
 Здаецца, форма надта мне
 да твару...
 Няхай спакойна мама ноччу спіць.
 І моліцца за сына-навабранца.
 А мне – салдацкай дружбай
 даражыць,
 Каб з годнасцю й пасля вайны насіць
 Пачэсны тытул воіна-афганца.

Зоя Падліпская.

Група 2.

Заданні.

1. Пакажыце на палітычнай карце свету межы СССР і сталіцу.

2. Пакажыце на палітычнай карце свету краіны, з якімі межаваў СССР.

3. Раскажыце, карыстаючыся фізічнай картай, пра клімат СССР.

4. Раскажыце, карыстаючыся фізічнымі картамі, пра карысныя выкапні СССР.

Група 3.

Заданні.

1. Пакажыце на палітычнай карце свету межы Афганістана і сталіцу.

2. Пакажыце на палітычнай карце свету краіны, з якімі мяжуе Афганістан.

3. Раскажыце, карыстаючыся фізічнай картай, пра клімат Афганістана.

4. Раскажыце, карыстаючыся фізічнымі картамі, пра карысныя выкапні Афганістана.

Група 4.

Заданне. Уважліва прачытайце тэкст, вылучыце ў ім галоўнае, складзіце апорны канспект для пераказу.

Афганскі крызіс 70-х гг. XX ст. У 1950-я гг. Афганістан ва ўмовах халоднай вайны лавіраваў у знешняй палітыцы паміж СССР і ЗША. Кожная з дзяржаў спрабавала ўплываць на гэты рэгіён. З-за канфлікту паміж Пакістанам і Афганістанам ЗША паступова спынілі эканамічную дапамогу Афганістану. СССР, скарыстаўшыся сітуацыяй, стаў на бок Афганістана ў пытанні яго тэрытарыяльных прэтэнзій. 1970-я гады характарызаваліся доўгім палітычным крызісам у Афганістане, які нярэдка пераходзіў ва ўзброенае супрацьстаянне паміж грамадска-палітычнымі і нацыянальнымі сіламі краіны пры міжнароднай, у тым ліку вайскавай, падтрымцы. У ліпені 1973 г. у краіне адбыўся дзяржаўны пераварот, у выніку якога была звергнута манархія і ўсталяваны рэспубліканскі строй на чале з прэзідэнтам М. Даудам. Неўзабаве пасля гэтага сярод розных палітычных сілаў краіны разгарнулася вострая барацьба за выбар шляху далейшага развіцця. 27 красавіка 1978 г. зноў адбыўся дзяржаўны пераварот, які атрымаў назву Красавіцкай (Саурскай) рэвалюцыі. Да ўлады прыйшла Народна-дэмакратычная партыя Афганістана (НДПА) на чале з Нурам Махамдам Таракі. Першымі ўказамі новага кіраўніцтва краіна была абвешчана Дэмакратычнай Рэспублікай Афганістан (ДРА), прынята праграма па пераадоленні адсталасці і ліквідацыі феадальных перажыткаў, якая не адлюстроўвала інтарэсы большай часткі насельніцтва. НДПА і ўрад дапускалі паспешныя крокі і залішні радыкалізм, што негатыўна ўплывала на развіццё краіны. Пры правядзенні ў цэлым прагрэсіўных рэформаў не ўлічваліся традыцыі, роля і значэнне ісламу ў жыцці народа, узровень грамадскага развіцця. Памылкі выклікалі схаваны, а пасля і адкрыты супраціў насельніцтва. Узброеныя выступленні пачаліся з чэрвеня 1978 г., на пра-

цягу лета 1979 г. антыўрадавья выступы ахапілі большую частку краіны і перараслі ў грамадзянскую вайну. Ускладняла абстаноўку і актыўная прысутнасць замежных дзяржаў і арганізацый: СССР і іншыя сацыялістычныя краіны аказвалі ўсебаковую дапамогу НДПА і ўраду ДРА; краіны НАТА, мусульманскія дзяржавы і Кітай пастаўлялі зброю, боепрыпасы, фінансавалі сілы апазіцыі.

У верасні 1979 г. прыход да ўлады старшыні Савета Міністраў Афганістана Х. Аміна выклікаў новы віток тэрору і рэпрэсій, пачаўся рост незадаволенасці сярод насельніцтва і актывізацыя апазіцыйнага руху. Да канца 1979 г. становішча ў краіне рэзка ўскладнілася, з'явілася пагроза чарговага перавароту. Магчымасць страты Афганістана, які стаў на сацыялістычны шлях развіцця, успрымалася надзвычай негатыўна, бо гэта, па ацэнцы савецкага кіраўніцтва, магло прывесці да росту ўплыву краін Захаду ў паўднёвых межах СССР, а таксама да пераносу ўзброенай барацьбы на тэрыторыю савецкіх сярэднеазіяцкіх рэспублік.

У Савецкім Саюзе разумелі, што сітуацыю можна вырашыць на сваю карысць толькі з дапамогай ваеннага ўмяшання. І пасля гэтага СССР пачаў падрыхтоўку да ўваходу ў Афганістан. Першым крокам стала павелічэнне ваеннай прысутнасці ў сярэднеазіяцкіх рэспубліках: папаўненне і ўзмацненне, у асноўным узбекамі і туркменамі, размешчаных там дывізій.

Група 5.

Заданне. Уважліва прачытайце тэкст, вылучыце ў ім галоўнае, складзіце апорны канспект для пераказу.

24 чэрвеня 1979 г. міністр абароны СССР Д. Усцінаў прыняў рашэнне аб адпраўцы ў Баграм дэсантнікаў, якія ўзялі пад ахову аэрапорт. На міжнародным узроўні было заяўлена, што СССР кіруецца прынцыпамі “пралетарскага інтэрнацыяналізму”, аказваючы ваенную дапамогу ў адказ на неаднаразовыя просьбы кіраўніцтва Афганістана. Варта заўважыць, што Савецкі Саюз не адразу ажыццявіў поўны ўвод войскаў. 4 снежня выйшла пастанова ЦК КПСС “Аб адпраўцы ў Афганістан спецыяльнага атрада агульнай колькасцю каля 500 чалавек ва ўніформе, што не раскрывае яго прыналежнасці да Узброеных Сіл СССР”. 12 снежня 1979 г. у кабінете Генеральнага сакратара ЦК КПСС Л. Брэжнева абсалютна сакрэтна (без ведама Вярхоўнага Савета СССР, ЦК КПСС і нават Палітбюро) было прынята рашэнне пра ўвод савецкіх войск у Афганістан “у мэтах аказання інтэрнацыянальнай дапамогі дружэлюбнаму афганскаму народу, а таксама стварэння спрыяльных умоў для прадухілення магчымасці антыафганскіх акцый з боку сумежных дзяржаў”.

Гэтае рашэнне было аформлена сакрэтнай пастановай ЦК КПСС «Да становішча ў “А”». Дырэктывай Міністра абароны СССР ад 24 снежня 1979 г. устанаўлівалася, што савецкія войскі на тэрыторыі Афганістана размесцяцца гарнізонамі і возьмуць пад ахову важныя аб’екты. Пры гэтым іх удзел у ваенных дзеяннях не прадугледжваўся. Увод Абмежаванага кантынгенту савецкіх войск (АКСВ) пачаўся 25 снежня (а 15-й па маскоўскім часе) па пантонным мосце праз раку Амудар’ю. Да раніцы 28 снежня ў Кабул увайшлі перадавыя мотастралковыя часці і завяршылася перакідка асноўных паветрана-дэсантных войскаў на аэрадромы Кабула і Баграма.

Навіна пра ўвод савецкіх войскаў узрушыла сусветную супольнасць. Прэзідэнт ЗША Картэр заявіў: “...Яна змяніла маё стаўленне да знешняй палітыкі СССР больш, чым што-небудзь іншае за гады майго знаходжання на пасадзе”. Становішча ў Афганістане, паводле заходняй прэсы, “рэзка абвастрала адносіны паміж Усходам і Захадам і прывяло да пераацэнкі міжнароднай сітуацыі ў цэлым...”. Увод АКСВ і, перш за ўсё, гвалтоўная замена Х. Аміна на кіраўніка “больш умеранага толку” Б. Кармаля, зробленая па рашэнні і пры ўдзеле савецкага боку, яшчэ больш дэстабілізавала сітуацыю ў Афганістане. Апазіцыя адразу актывізавала прапагандысцкую дзейнасць і істотна папоўніла свае шэрагі, шырока выкарыстоўваючы лозунг “джыхаду” (свяшчэннай барацьбы за веру).

Група 6.

Заданне. Прачытайце тэкст, намалюйце на дошцы стужку часу і абзначце на ёй:

1. Дату, якая з’яўляецца пачаткам вайны ў Афганістане.

2. Этапы знаходжання савецкіх войск у Афганістане (вусна ахарактарызуйце кожны этап).

3. Дату, якая з’яўляецца канцом вайны.

Знаходжанне савецкіх войск у Афганістане і іх баявая дзейнасць умоўна падзяляюцца на чатыры этапы. Першы этап (25 снежня 1979 г. – люты 1980 г.) – увод абмежаванага кантынгенту і яго размяшчэнне па гарнізонах. У тэрміновым парадку была арганізавана ахова пунктаў дыслакацыі і розных аб’ектаў, праведзена аперацыя “Шторм-333”. На савецкіх воінаў з першых жа дзён знаходжання на афганскай тэрыторыі ўскладвалася выкананне шырокага кола задач: садзейнічанне ва ўмацаванні мясцовых органаў улады; ахова гаспадарчых і ваенных аб’ектаў, асноўных аўтамабільных дарог і забеспячэнне праходжання па іх аўтакалон з грузамі ў інтарэсах АКСВ, узброеных сіл, міністэрстваў і ведамстваў Афганістана; вядзенне сумесна з афганскімі войскамі баявых дзеянняў па разгроме атрадаў і груп узброенай апазіцыі; закрыццё дзяржаўнай мяжы Афганістана з Пакістанам і Іранам ад пранікнен-

ня ў ДРА караванаў і атрадаў маджахедаў; аказанне дапамогі ўзброеным сілам ДРА ў падрыхтоўцы штабоў, войск і інш.

Вядзенне актыўных баявых дзеянняў, у тым ліку шырокамашабных, прыпадае на другі этап вайны (сакавік 1980 г. – красавік 1985 г.). У сакавіку 1980 г. Кунарскае наступленне стала першай буйнамаштабнай аперацыяй АКСВ супраць маджахедаў. Нягледзячы на поспех аперацыі 12 жніўня ў краіну прыбылі спецпадраздзяленні КДБ СССР “Карпаты”. Праводзіліся шматлікія аперацыі ў Панджшэрскай цясніне, Хосце, Кабуле.

Новы курс Палітбюро ЦК КПСС на палітычнае рашэнне “афганскай праблемы” распачынае трэці этап (май 1985 г. – снежань 1986 г.), пасля чаго функцыі 40-й арміі зводзяцца толькі да прыкрыцця паўднёвых межаў СССР, а М. Гарбачоў робіць заяву на XXVII з’ездзе пра пачатак выпрацоўкі плана паэтапнага вываду войскаў. Ужо 15 – 30 кастрычніка 1986 г. пачынаецца вывад войска з Шындада, Кундуза, Кабула. Адною з найбольш паказальных падзей гэтага перыяду з’яўляецца правядзенне буйнамаштабнай аперацыі “Магістраль”, якая скончылася 15 лютага 1989 г. вывадам абмежаванага кантынгенту з тэрыторыі Афганістана.

Група 7.

Заданне. Прачытайце гісторыі пра воінаў-інтэрнацыяналістаў і паведаміце пра жыццёвае выпрабаванне кожнага з іх ад першай асобы. Пачніце так: “Добры дзень! Маё імя Мікалай Чэпik...”; “Прывітанне! Мяне завуць Аляксандр Міраненка...”.

* * *

«Камандзір аддзялення старшы сяржант Мікалай Чэпik цаною свайго жыцця выратаваў таварышаў, знішчыў больш за трыццаць бандытаў, якія прыйшлі з-за гор на афганскую зямлю. У гарах і цяснінах Гіндукуша намеснік камандзіра ўзвода М. Чэпik смела ўступаў у баявыя сутычкі, змагаўся з душманамі і наймітамі, як усе аднапалчане, імкнуўся з гонарам выканаць свой інтэрнацыянальны абавязак. У складанай баявой абстаноўцы М. Чэпik вылучаўся пахвальнай вытрымкай, майстэрствам і спрытам. Праявіў сябе пры размініраванні горных сцежак і магістраляў, тых участкаў, якія ў вялікай колькасці былі ўсеяныя “сюрпрызамі”. Ніводнай памылкі не дапусціў ён, абясшкоджваючы смяротныя фугасы. Аздаў сваё жыццё, каб абараніць мірных жыхароў кішлака, параненых таварышаў. Такую самаахвярнасць справядліва называюць вялікай».

* * *

«У пачатку лютага дэсантнікі рыхтаваліся да небяспечнага і цяжкага рэйду ў горы. Група старшага сяржанта Аляксандра Міраненкі атрымала заданне па ліквідацыі маджахедаў у адной

з горных цяснін, аднак вораг першым заўважыў дэсант і пачалася перастрэлка. Адступаць было позна. “Дэсантнікі не прывыклі адступаць”, – вырашыў Аляксандр і падняў над галавой ракетніцу. Яе можна было выкарыстоўваць у бязвыхаднай сітуацыі, гэта быў самы крайні выпадак. Маджахеды адразу далі магутны залп са стралковай зброі. Адна куля зачэпіла камандзіра, потым другая, але Аляксандр не даваў ворагу наблізіцца. Калі скончыліся патроны, старшы сяржант Міраненка, напружваючы апошнія сілы, вырваў кольца і, сціскаючы ў руцэ гранату, паклаў яе на цяльняшку. Вырашыўшы захапіць гвардзейца жывым, маджахеды кінуліся да яго. Старшы сяржант падарваў іх разам з сабой, знішчыўшы 12 мяцежнікаў. Пры выкананні баявой задачы намеснік камандзіра сяржант А. Міраненка цаной свайго жыцця выратаваў жыцці таварышаў па службе».

Група 8.

Заданне. Выразна прачытайце ўрыўкі з лістоў салдат і выкажыце свае пачуцці.

Ліст Мікалая Кузьміцкага да Ірыны Ланаткі: “Добры дзень, дарагая мая Ірынка! З гарачым салдацкім прывітаннем з далёкага Афганістана да цябе Коля. Справы мае салдацкія ідуць нармальна, хутка ўжо будзе год маёй службы, год нашага з табой расстання. Нам казалі, што яшчэ год мы правядзем тут. Ты толькі не хвалюйся, мой добры сябар, усё будзе добра. Тут кажуць, што той не мужчына, хто не павае за сваё жыццё. І што рабіць, калі час для такой службы выбраў нас. Ведаеш, многія хлопцы, якім 20 – 21, сыходзяць адсюль сівымі. Але гэта так, да слова...”

Мікалай не вярнуўся дадому жывым: 16 мая 1982 года ён быў забіты пры выратаванні параненага таварыша.

* * *

Ліст Сяргея Мысліўца родным: “Добры дзень, мае дарагія мама, тата і бабуля! Справы ў мяне ідуць добра, без якіх-небудзь змяненняў. Чым больш служыш, тым менш хочацца пісаць... Мам, мне твае лісты цікава чытаць. Ты пішаш, што хлопцаў толькі што прызвалі. Я чытаю, і страх бярэ, мне дык ужо мала, а ім яшчэ 2 гады. Перадавай усім родным прывітанне. Да сустрэчы!”

Гэты ліст быў напісаны 12 ліпеня 1986 года, 13 ліпеня Сержука не стала.

Група 9.

Заданне. Уважліва прачытайце тэкст, вылучыце ў ім галоўнае, складзіце апорны канспект для пераказу. Ці трэба ўшаноўваць памяць пра воінаў-інтэрнацыяналістаў? Як (прывядзіце прыклады)?

Салдат, якія вярнуліся з вайны, напаткала не нашмат лепшая доля, іх спасцігла трагедыя неразумення: доўгачаканая сустрэча з Айчынай

прайшла для воінаў будзённа і непрыкметна. А ўсё таму, што спачатку ў Савецкім Саюзе пісаць пра баявыя дзеянні ўвогуле забаранялася. Потым зрэдку сталі з’яўляцца матэрыялы, што распавядалі пра дапамогу, якую аказвалі нашы салдаты пры будаўніцтве дамоў, школ, бальніц... Як далёка гэта было ад праўды. Пазней своеасабліва была выкарыстана модная на той час галоснасць. Журналісты малявалі салдат і афіцэраў забойцамі, марадзёрамі і наркаманами, пакінуўшы за кадрам гераізм і мужнасць.

Першымі пра бязмежную самаахвярнасць, мужнасць і баявое майстэрства воінаў-інтэрнацыяналістаў заявілі заходнія ваенныя эксперты. Негатыўна ацэньваючы ролю Савецкай арміі ў Афганістане, яны, тым не менш, канстатавалі, што на другім этапе вываду АКСВ многія салдаты і сяржанты, якім прыйшоў час звальнення ў запас, добраахвотна заставаліся яшчэ на некалькі месяцаў, каб у ваеннае пекла не трапілі маладыя, “неабстраляныя” навабранцы. Як ніхто іншы, “афганцы”-ветэраны ведалі, што ад куль, гранат, мін, снарадаў часцей за ўсё гінулі маладыя, неспрактываваныя – з папаўнення... Такі факт сведчыць пра многае, ярка характарызуючы атмасферу баявога братэрства, вайсковага таварыства, высакароднасці найвышэйшай пробы.

Група 10. Заданне. Напішыце ліст-папярэджанне ў мінулае.

Спіс літаратуры

1. **Березак, В.** Афганский смерч : Очерк неоконченной войны / В. Березак. – Новополоцк : Светоч, 2002. – 186 с.
2. **Воина без победы :** Свидетельства, воспоминания. – Кемерово : Русский путь, 1996. – 231 с.
3. **Громов, Б. В.** Ограниченный контингент / Б. В. Громов. – М. : Прогресс. Культура, 1994.
4. **Скрынников, М. Ф.** Афган. Разведка ВДВ : боевые будни разведчиков – 103 ВДД / М. Ф. Скрынников. – Могилёв : Могилёв. обл. укр. тип., 2006. – 240 с.
5. **Дынин, И. М.** После Афганистана : “Афганцы” в письмах, документах, свидетельствах очевидцев / И. М. Дынин. – М. : Граница, 1990. – 446 с.
6. **Зданюк, В. В.** Присяге Родине – верны. Очерки о воинах Советской Армии / В. В. Зданюк. – Минск : Беларусь, 1989. – 63 с.
7. **Зубковский, Б. М.** Николай Чепик / Б. М. Зубковский, А. П. Ярохин. – Минск : Беларусь, 1986. – 31 с.
8. **Лезебери, Д.** Афганистан – мои слёзы / Д. Лезебери. – Спрингфилд, Миссури, США : Лайф Паблшерс Интернешнл, 2001. – 179 с.
9. **Солдатскому долгу остались верны :** Рассказы о судьбах, доблести и подвигах павших в боях земляков / сост. Б. М. Наливайко. – Минск, 2004. – 304 с.
10. **Памяць. Афганістан.** – Минск : БелСЭ імя П. Броўкі, 1991. – 494 с.
11. **Алан, П.** Афганский капкан / П. Алан. – М. : Международные отношения, 1999. – 455 с.

Лілія ШУШКЕВІЧ,
выкладчык гісторыі і грамадазнаўства
Каледжа бізнесу і права.

Аўтар ахвяруе ганарар на развіццё часопіса.